

دکتر علی شریعتی

مذهب
علیه
مذهب

موضوع صحبت من در این دو شب - امشب و فرداشب - همان طور که اعلام شده، عبارت است از **مذهب علیه مذهب**.

ممکن است یک ابهام در این تعبیر و عنوان باشد، و این ابهام معلول این است که ما تاکنون می‌پنداشته‌ایم که مذهب همواره در مقابل کفر بوده است و در طور تاریخ جنگ میان مذهب و بی‌مذهبی بوده. و از این جهت تعبیر **مذهب علیه مذهب** یک تعبیر غریب، مبهم و شگفت‌آور و غیرقابل قبول بوده است؛ در حالی که من اخیراً متوجه شده‌ام و شاید از دیرباز متوجه بودم - ولی نه به این روشنی و دقتی که الان احساس می‌کنم - که برخلاف این تصور، در طول تاریخ همیشه مذهب با مذهب می‌جنگیده و نه هیچ‌گاه به معنایی که امروز می‌فهمیم، مذهب با بی‌مذهبی.

وقتی صحبت از تاریخ می‌شود، مقصود از اصطلاح رایج تاریخ، تاریخ پیدایش تمدن و خط نیست. مقصودم آغاز زندگی اجتماعی نوع کنونی انسان بر روی زمین است. بنابراین شروع خط شش هزار سال سابقه دارد، در صورتی که از^{*} تاریخی که من صحبت می‌کنم بیش از سی هزار سال یا چهل هزار سال و

* در متن همین است، ولی این «از» زاید به نظر می‌رسد. - و. س.